

**MULKDORLIK FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISH,
IQTISODIY TIZIM TRANSFORMATSIYASI VA
TADBIRKORLIKNING INSTITUTSIONAL OMILLARI**

Hamrayev Siroj Abriyevich

Pastdargʻom tumani hokimining yoshlar siyosati
ijtimoiy rivojlantirish va maʼnaviy-maʼrifiy ishlar
boʻyicha oʻrinbosari

Falsafa fanlari doktori (PhD), dotsent

E-mail: sirojbek84@mail.ru

Tel.99 311 05 55

“Mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyati jamiyat aʼzolarining shaxsiy ishlab chiqarishga yoʻnaltirilgan, oʻz tavakkalchiligi va mulkiy javobgarligini oʻz zimmasiga oladigan oʻz-oʻzini taʼminlaydigan iqtisodiy faoliyatidir”¹. Mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyati? nima uchun? va kim uchun? ishlab chiqarish, isteʼmolchilar huquqlarini himoya qilish toʻgʻrisidagi qonunlarni qabul qilish, cheklangan resurslardan foydalanishning yanada barqaror yoʻllarini topish, arzon va sifatli mahsulot ishlab chiqarish, yangi xizmat koʻrsatish usullarini topish, samarali sotish, isteʼmolchilar ehtiyojlarini oʻrganish va hokazolar bilan bevosita bogʻliq.

Umuman, tadbirkor boʻlmoqchi boʻlgan odamlarning bu faoliyat bilan shugʻullanishiga bir qancha sabablar bor: pul topish, davlat farovonligiga hissa

¹ Андриченко Л.В., Боголюбов С.А., Васильев В.И. и др. Конституция Российской Федерации: от образа будущего к реальности (к 20 летию Основного Закона России): монография (под ред. Т.Я. Хабриевой). — “Институт законодательства и сравнительного правоведения...”

qo'shish, o'z biznesida "Imperiya" yaratish, erkin bo'lish sababi nima bo'lishidan qat'i nazar, asosiy narsa farq bu borada ish qilishdir.

"Bozor iqtisodiy tizimining butun rivojlanishi davomida davlatning iqtisodiyotdagi o'rni, vazifalari, tartibga solish shakllari va usullari, yo'nalishlari haqida ba'zilar bir-biriga zid, ba'zilar esa to'ldiradigan turli fikrlar mavjud bo'lgan"². Uning rivojlanish tajribasi ko'p hollarda o'xshash bo'lgan. Buning sabablaridan biri shundaki, davlat iqtisodiyotga faol aralashib, bu yo'nalishda iqtisodiy siyosat yuritishi lozim. Bu nazariya vakillarining fikricha, iqtisodiyotda ziddiyatli hodisalar juda ko'p bo'lsa, uning barqarorligi buziladi. Bozor boshqa turdagi mahsulotlarga nisbatan o'zini o'zi tartibga solish imkoniyatiga ega. Iqtisodiyot davlat tomonidan nazorat qilinadi va u bozor mexanizmidan foydalanadi, bu esa dunyoning iqtisodiy barqarorligini buzadi. Iqtisodiyotga davlat aralashuvining kuchli tarafdorlari barqaror siyosat uchun iqtisodiyot haqidagi bilim zarur, deb hisoblaydilar.

"Bozor iqtisodiy tizimida iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning muhim yo'nalishlaridan biri mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyati bilan bog'liq"³. Biroq, bu rol asosan kichik biznesni himoya qilish va rag'batlantirishga qaratilgan. Mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatining huquqiy asoslarini ta'minlash turli iqtisodiy qonunlar va mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatining ko'plab sohalarini qamrab oluvchi tegishli qonun hujjatlari orqali mumkin. Rivojlangan bozor mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, davlatning xususiy mulk huquqlarini himoya qilish va tuzilgan shartnomalar bajarilishini ta'minlash mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatini normal amalga oshirishning zaruriy sharti bo'lib, bu soha davlat uchun muhim, vazifalardan biri hisoblanadi.

² Ерохин В.И., Ерохина Ю.В. Научно-практический комментарий к Модельному закону "О противодействии коррупции". — "РОСМЭН ПРЕСС", 2012 г.

³ Научно-практический комментарий к Федеральному закону от 23 августа 1996 г. N 127-ФЗ "О науке и государственной научно технической политике" (постатейный) (под редакцией академика Российской академии образования В.Е. Усанова). — "ЮРКОМПАНИ", 2012 г.

Xususiy mulk huquqining bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan jihatlaridan biri tadbirkorlar o‘rtasida tuzilgan shartnomalarni bajarish uchun qonuniy huquqlarni ta’minlashdir. Ma’lumki, bozor iqtisodiyotining o‘ziga xos xususiyatlaridan biri iqtisodiy resurslardan, tayyor mahsulotlardan va boshqalardan foydalanish hisoblanadi.

Ayirboshlash jarayoni bozor subyektlari bir-biri bilan tegishli iqtisodiy munosabatlarga kirishish to‘g‘risida kelishib olingandan so‘ng darhol amalga oshiriladi, bunda ayirboshlash jarayoni davlatning hech qanday qonuniy aralashuvisiz qonuniy tartibda amalga oshiriladi. Biroq, ko‘p hollarda, tuzilgan shartnomalar va ularni amalga oshirish, pulni to‘lash va uni amalga oshirish o‘rtasida juda ko‘p vaqt o‘tadi. Masalan, kredit, sug‘urta va boshqalar. haqidagi kelishuvlarni ko‘rsatishingiz mumkin Bunda davlat taraflar o‘rtasida tuzilgan bitimlarning haqiqiy bajarilishining himoyachisi bo‘lib, qonunchilikda birorta tomonning manfaatlarini buzishga yo‘l qo‘yilmaydi, har qanday firibgarlik, zo‘ravonlik va huquqbuzarliklarga qarshi qonun to‘liq kuchga ega kelishuvlarni amalga oshirishda shunga o‘xshash boshqa holatlar.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlar o‘rtasida tuzilgan har qanday turdagi shartnomalar bajarilishini davlat kafolatlaydi, deb o‘ylamaslik kerak. Masalan savdoni cheklashdan yoki bozorni monopollashtirishdan tuzilgan bitimlarni himoya qilmaydi, balki ularga qarshi qonunlar tayyorlaydi. Bunda bozor subyektlariga qaysi shartnomalar qonuniy kuchga kirganligi va qaysilari rad etilganligi haqida ma’lumot beriladi. “O‘z oldiga yangi iqtisodiy tizim – zamonaviy bozor iqtisodiyotini barpo etish, jumladan, respublikamizda mulkdorlik va tadbirkorlikning huquqiy asoslarini shakllantirish vazifasini qo‘ygan mamlakatlarda jahon tajribasi va mamlakatimizning o‘ziga xos sharoitlari belgilab berildi”⁴. Milliy assambleyaga o‘tish iqtisodiyoti davrida.

⁴ Научно-практический комментарий к Федеральному закону от 23 августа 1996 г. N 127-ФЗ “О науке и государственной научно технической политике” (постатейный) (под редакцией академика Российской академии образования В.Е. Усанова). — “ЮРКОМПАНИ”, 2012 г.

Finlyandiyada iqtisodiy islohotlarga oid 100 dan ortiq qonunlar va tegishli qonun hujjatlari tasdiqlangan bo‘lib, ularning muhim qismi u yoki bu tarzda mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyati bilan bog‘liq.

Mamlakatda mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyati bilan bog‘liq asosiy qonunlardan biri “Tadbirkorlik faoliyati erkinligi kafolatlari to‘g‘risida”gi qonundir. “Ushbu huquqiy hujjat O‘zbekiston Respublikasida mulkdorlik va tadbirkorlik tamoyillarini, mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyati subyektlarining qonuniy majburiyatlarini, shuningdek ularning javobgarligini, davlatda mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatini”⁵ himoya qilish va rag‘batlantirish shakllarini tan oladi hamda usullarini ochib beradi, tartibga soladi. Mazkur qonun ham barcha mulk shakllari tengligi, mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyati sohasini mustaqil tanlash va xo‘jalik qarorlarini qabul qilish sharoitida mulkdorlik va tadbirkorlikning keng namoyon bo‘lishi uchun qulay shart - sharoitlar yaratishga qaratilgan.

“Qonunda qayd etilishicha, davlat mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatining qonun hujjatlari, ma‘muriy huquq, byudjet, soliq va pul-kredit tizimlari mulkdorlik va tadbirkorlikka ko‘maklashish vositalari, axborot, konsalting”⁶, fan va ta‘lim markazlari orqali tartibga solinadi, moliya fondlarini yaratadi va qator maxsus operatsiyalarni ham amalga oshiradi. Lekin bu vaqtda u yoki bu turdagi mulkdorlik va tadbirkorlik uchun davlat hokimiyati va boshqaruv organlari qulay ish sharoitlarini yaratishga alohida imtiyozlar beradigan qarorlarni qabul qilish taqiqlanadi. Mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatini huquqiy tartibga solish bo‘yicha jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, “yangi huquqiy me‘yorlar joriy etilganda iqtisodiy huquqiy tizimni unifikatsiyalash uchun quyidagi tamoyillardan foydalaniladi”⁷:

- Davlatning iqtisodiy qonunlari va huquqiy normalari umumiy, aniq

⁵ <https://unec.edu.az/application/uploads/2019/10/Manafov-SHamil-Mirzabala.pdf>.

⁶ <http://elibrary.ru/item.asp?id=35060745>.

⁷ <http://ivo.garant.ru/#/document/76880033>.

va doimiy xarakterga ega bo'lishi, davlat ularni xohlagan vaqtda o'zgartira olmasligi kerak.

- tegishli iqtisodiy qonunlar mulkdorlik va tadbirkorlik subyektlari uchun alohida tanlov yaratmasligi va bir xil xo'jalik faoliyatini amalga oshiruvchi barcha xo'jalik subyektlariga nisbatan qo'llanilishi kerak. Bu shuni anglatadiki, masalan, davlat bir xil iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanuvchilar uchun pastroq soliq stavkalarini, boshqalar uchun esa yuqori soliq stavkalarini belgilashi kerak. Eski tadbirkorlarni qutqaradigan iqtisodiy me'yorlardan voz kechishi va hokazo.

- huquqiy qonunlar xo'jalik yurituvchi subyektlar xo'jalik faoliyatining faqat umumiy holatini ta'minlashi, lekin shu shart doirasida ularning shaxsiy huquqlarini cheklamasligi kerak.

- Davlatning iqtisodiy qonunlari tizimida bir-biriga zid yoki bir-birini istisno qiluvchi qonunlar bo'lmasligi, amaldagi va yangi nashr etilayotgan qonunlar bir-birini to'ldirishi va shartli bo'lishi, mulkdorlik va tadbirkorlikning huquqiy bazasini yanada kengaytirish va takomillashtirishga xizmat qilishi"⁸ kerak.

- mulkdorlik va tadbirkorlikning huquqiy asoslari kuchli ijtimoiy manfaatga ega bo'lishi kerak. "Demak, mulkdorlik, tadbirkorlik faoliyati subyektlari qonunlarda belgilangan qoidalarga ishonishi, mulkdorlikni tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlovchi huquqiy muhitning barqarorligiga ishonishi kerak.

Agar siz ushbu qonundan kelib chiqadigan majburiyatlarni bajarmasangiz yoki o'z mahoratingizdan foydalanmasangiz, bunda odamlar boshqalarning mulkiy huquqlarini hurmat qilmaydi, tadbirkorlar o'zlari tuzgan shartnomalarni bajarmaydilar. Men qadoqlashning mos va adolatsiz shakllariga ko'proq ustunlik beraman. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning asosiy qismini davlat, fuqarolik jamiyati va boshqalar tashkil etadi. Bu mening

⁸ Теория и история управления.

manfaatlarimni himoya qilishdir. “Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat ishlab chiqaruvchi va iste’molchi huquqlarini himoya qilish, qonun ustuvorligini va milliy xavfsizlikni ta’minlash”⁹ kabi jiddiy vazifalarni bajaradi. Bu ish xalq xo‘jaligining omon qolishi, erkin mulkdorlik va tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Mulkchilik shakllari va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasidan qat’i nazar, davlat o‘ziga xos rolga ega.

Mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishda turli shakllarga ustunlik berish mumkin. Huquqiy tartibga solish shakli sohaning rivojlanishida alohida o‘rin tutadi. Ushbu huquq tizimining turli yo‘nalishlarida qo‘llanilishi mumkin. Bozor iqtisodiyoti sharoitida huquqiy tartibga solishning turli shakllari bozor mexanizmini cheklamasligi, aksincha, uning yanada samarali rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratishi, pirovard natijada iqtisodiy rivojlanish jarayoniga yordam berishi kerak.

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, zamonaviy davr “talablarini hisobga olgan holda huquqiy tartibga solish shakllarini takomillashtirish mamlakatimizda mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish uchun ayniqsa”¹⁰ zarur. Mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish nuqtayi nazaridan normativ-huquqiy bazani rivojlantirish bo‘yicha yo‘riqnomalarning o‘zaro bog‘liqligiga e’tibor qaratish lozim. Mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatining tashkiliy-huquqiy talablarini ta’minlash va ma’lumotnomani kengaytirishni bu boradagi dastlabki qadamlardan biri deb hisoblash mumkin. Faoliyatning huquqiy va qonunchilik asoslarini ta’minlash va kengaytirish bo‘yicha quyidagi ko‘rsatmalar alohida ahamiyatga ega:

- mulkdorlik va tadbirkorlik subyektlarining huquqiy maqomini ushbu sohadagi mavjud vaziyatni hisobga olgan holda yanada aniqroq nuqtayi

⁹ Ерохин В.И., Ерохина Ю.В. Научно-практический комментарий к Модельному закону “О противодействии коррупции”. — “РОСМЭН ПРЕСС”, 2012 г.

¹⁰ Альтернативные источники финансирования и их особенности.

nazardan qonunchilik asosida muvofiqlashtirish;

- muassislarni tugatish (bankrotlik) tartib-taomillarini faqat bozor narxlariga moslashtirish, bu borada samaraliroq usullardan foydalanish;
- xo‘jalik yurituvchi subyekt faoliyatida qo‘llaniladigan buxgalteriya hisobi va hisobotining xalqaro standartlarini muvofiqlashtirish.

Mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning asosiy vazifalaridan biri tadbirkorning umumiy shaxsiy hayoti va bu shaxsiy daxlsizlikning qonuniyligini boshqarishdir. Har bir tashkilot doimiy ravishda bir-biri bilan aloqada. “Davlatning iqtisodiy siyosati, erkin mulkdorlik va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash nafaqat iqtisodiy omillar, balki ijtimoiy va ekologik omillar bilan ham asoslanishi kerak”¹¹. Erkin mulkdorlik va tadbirkorlik hamma uchun foydali. Ushbu imtiyozning narxini pasaytirish uchun sifat mezonlarini aniqlash kerak.

Sir emaski, mulkdorlik va tadbirkorlik subyektlari faoliyatida turli idoralar tomonidan tekshiruvlar o‘tkazilayotgani ishlab chiqarish jarayoniga to‘sqinlik qilmoqda, tadbirkorlarni mehnat rag‘batidan mahrum qilmoqda. Shu bilan birga, jahon biznes amaliyoti kichik va o‘rta korxonalar issiq mamlakatlar milliy iqtisodiyotida juda muhim o‘rin egallashini isbotlaydi. Aynan ular iqtisodiyotning o‘sish sur‘atlarini, milliy mahsulot tarkibi va sifatini ko‘p jihatdan belgilaydi. Tekshiruv organlarining ro‘yxatlarini aniqlashtirish hukumatning ijro etuvchi hokimiyat organlari zarur funksiyalaridan foydalanishga qaratilgan sa’y-harakatlarini oldini olishga imkon beradi. Keyin esa, umuman olganda, nazorat qiluvchi organlar sonini qisqartirish rejalashtirilgan. Jahon amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, har bir davlatda bir yoki ikkita shunday organ mavjud. Qonun bilan tartibga solinadigan tekshirishlar hajmi va davriyligining qisqarishi mamlakatimiz kichik va o‘rta biznes sohasini kelishilmagan tekshirishlardan himoya qiladi va ularning huquqiy himoyasini

¹¹ <http://elibrary.ru/item.asp?id=9251334>.

yaratadi. Bu bilan amalda O‘zbekistonda mulkdorlik va tadbirkorlikning rivojlanishi uchun real imkoniyat yaratilmoqda.

Bunda qonun tadbirkorlarga ham, iste’molchilarga ham katta imtiyozlar beradi. Jumladan, tadbirkor kam tavakkal qiluvchi tadbirkorlar guruhiga qo‘shilishni istaydi. Chunki bu uni tez-tez tekshirishlardan xalos qiladi. Vaholanki, qonunda tadbirkor shu maqsadda o‘z faoliyatini tark etmasligi kerakligi ko‘rsatilgan. Bu ish, o‘z navbatida, odamlarning hayoti va sog‘lig‘i, mol-mulki, yo‘l harakati muhiti xavfsizligi, jumladan, davlatning mulkiy manfaatlarini qondirishga xizmat qiladi. Endilikda aholini xabardor qilish, tadbirkorlarning huquqiy savodxonligini oshirish asosiy vazifadir. Agar tadbirkorlar o‘z huquqlarini himoya qilishni bilsa, bu O‘zbekiston ishbilarmonlik muhitida sog‘lom muhitni saqlashga yordam beradi, shuningdek, ishbilarmonlarning xavfsizlik hissini oshiradi.

Mulkdorlik va tadbirkorlik ko‘plab mamlakatlarda keng tarqalgan va O‘zbekiston ham bundan mustasno emas. 2018 yilning yanvar oyidan boshlab mamlakatimizda ta’sisчилarni ro‘yxatga olish bo‘yicha “bir darcha” tizimining joriy etilgani bu boradagi katta muvaffaqiyat bo‘lib, zarur tartib-qoidalarni 30 dan 6 taga qisqartirdi va kamaytirish imkonini berdi. Bu davlat uni tartibga soladi. Albatta, ushbu bandda “mulkdorlik va tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish, ushbu tartibga solish jarayonida foydalaniladigan huquqiy va iqtisodiy mexanizmlar, shuningdek, davlatning rol va funksiyalarini amalga oshirishning ahamiyati tushuntiriladi. Iqtisodiy tizimning o‘zgarishi erkin bozor iqtisodiyotiga o‘tish munosabati bilan”¹² sodir bo‘ldi. Bir iqtisodiy tizimdan ikkinchisiga o‘tish qachon boshlangani va qachon tugaganligini aytish qiyin, bu yerda alohida o‘tish davri mavjudligi haqida gapirish mumkin, ayrim mamlakatlarda bu o‘tish jarayoni bir necha 100 yil davom etgan. Turli iqtisodiy tizimlarning iqtisodiy tizimlaridan birining

¹² Якимова Е.М. Концепция равновесия системы конституционного регулирования предпринимательской деятельности. “Юстицинформ”, 2020 г.

ikkinchisiga o'tishi inqilobiy yo'l bilan sodir bo'ladi va bu vaqtda eski tuzumning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari almashtiriladi.

Iqtisodiy tizimning o'zgarishi shu bilan ham bog'liqki, bir-biridan butunlay farq qiladigan iqtisodiy tizimlar o'rtasidagi ziddiyat aynan shu transformatsiya davrida sodir bo'ladi. Bu mavjud tizimni o'zgartirish, tegishli soliqlar tizimini tubdan o'zgartirish, yangi iqtisodiy tizimni yaratish va to'liq imijini shakllantirishdir. Iqtisodiy tizimning bir qismi sifatida unga xos bo'lgan mulk turini o'zgartirish, mulkning xilma-xilligi sharoitida foydalanishning yangi shakllarini yaratish, boshqaruv mexanizmlari va tuzilmalarini qayta qurish, tegishli taqsimlash, moliya va bank tizimlarini qayta qurish kerak. "Yangi tamoyillar asosida shakllantirilishi, yangi turdagi tashqi-iqtisodiy munosabatlarni yo'lga qo'yish va asosan, ish o'rinlari yaratilishi lozim bo'lgan tizimda faol"¹³ bo'ladigan, yangicha fikrlaydigan insonlarni shakllantirish zarur. Iqtisodiy tizimni o'zgartirish jarayonida boshqaruvning yangi shakllariga mos keladigan va ularning faoliyatini tartibga soluvchi mexanizm va shakllar yaratiladi.

Xulosa qilib aytganda, mulkdorlik faoliyatini tartibga solish, iqtisodiy tizimning transformatsiyasi hamda tadbirkorlikning institutsional omillarini takomillashtirish bozor iqtisodiyotining barqaror va samarali faoliyat yuritishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Mulkdorlik va tadbirkorlik iqtisodiy erkinlikni ta'minlash, raqobat muhitini shakllantirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va jamiyat farovonligini yuksaltirishning muhim manbai hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, davlat tomonidan mulkdorlik va tadbirkorlikni huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, xususiy mulk daxlsizligini kafolatlash, shartnomalar ijrosini ta'minlash va insofsiz raqobatning oldini olish iqtisodiy faollikni rag'batlantiruvchi asosiy omillar sirasiga kiradi.

¹³ <http://elibrary.ru/item.asp?id=9251334>.

Ayniqsa, iqtisodiy tizim transformatsiyasi sharoitida institutsional muhitning barqarorligi va shaffofligi tadbirkorlik tashabbuslari uchun qulay sharoit yaratadi.

Shu bilan birga, tadbirkorlik faoliyatiga ortiqcha ma'muriy aralashuvlarni qisqartirish, nazorat va tekshiruv mexanizmlarini soddalashtirish, zamonaviy bozor tamoyillariga mos huquqiy mexanizmlarni joriy etish tadbirkorlik subyektlarining mustaqilligi va mas'uliyatini oshiradi. Bu esa kichik va o'rta biznesning rivojlanishiga, yangi ish o'rinlari yaratilishiga va ijtimoiy barqarorlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, mulkdorlik faoliyatini tartibga solish va tadbirkorlikning institutsional omillarini izchil rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish, erkin bozor munosabatlarini chuqurlashtirish hamda uzoq muddatli iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining ***"Tadbirkorlik faoliyati erkinligi kafolatlari to'g'risida"***gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining ***"Xususiy mulkni himoya qilish va mulkdorlar huquqlarining kafolatlari to'g'risida"***gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasining ***"Raqobat to'g'risida"***gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari. – T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi nashrlari.
6. Karimov I.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etish yo'llari va choralari. – T.: O'zbekiston, 2009.
7. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – T.: O'zbekiston, 2021.
8. Samuelson P., Nordhaus W. Economics. – New York: McGraw-Hill, 2010.
9. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. –

Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

10. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. – Harvard University Press, 1934.

11. Hayek F.A. The Road to Serfdom. – London: Routledge, 2001.

12. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents. – New York: W.W. Norton, 2002.

13. Abilov O‘.M. Ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot va mulkdorlik munosabatlari. – T.: Fan, 2018.